

Statsvetenskapliga förbundet

Förbundsredaktör: Magnus Erlandsson

En statsvetenskap i samhällets tjänst

av Magnus Erlandsson

Låt säga att vi för en stund vore överens om att svensk statsvetenskap kan beskrivas som någorlunda framgångsrik när det gäller metodologisk stringens, teoriutveckling och internationella publiceringar; att utbildningar där statsvetare står vid katedern är forskningsanknutna och uppskattade; att statsvetare icke utan beröm får godkänt på tredje uppgiften; och att vi utifrån vår forskning och våra snillen fördjupar medborgarnas förståelse för olika samhällsfenomen – vore allt väl i så fall?

Eller bör vår disciplins förmåga att lösa eller bidra till lösningar på angelägna samhällsliga problem och utmaningar också vägas in?

ATT BIDRA ELLER INTE BIDRA

Vi ska inte skriva ut recept, säger kanske de flesta. Visst, om vår grundforskning kan göra nytta utan vulgära tolkningar av våra resultat, så motsätter vi oss inte det, men det fria kunskapsökandet och disciplinens egna intressen och behov måste sättas främst.

Jo, säger kanske några – tillämpad, samhällsrelevant och ibland även politiskt beställd forskning fyller viktiga funktioner. Vi måste också aktivt medverka när stora samhällsproblem söker sin lösning, och som statsvetare är vi särskilt väl rustade.

BEVILJADE PROJEKT SOM MÅTT

Om vi låter de tre senaste årens beviljade projektbidrag från Vetenskapsrådet^{1,2} och Riksbankens Jubileumsfond³, och då projekt under statsvetenskaplig flagg, utgöra ett slags mått på balansen mellan grundforskning och tillämpad forskning är bilden relativt klar: det är grundforskning som premieras.

Det är i alla fall inte alldeles lätt att identifiera den omedelbara samhällsliga nyttan i något av dessa projekt, inte om vi med ”nytta” kräver att projekten ska ”lösa eller bidra till lösningar på angelägna samhällsliga problem och utmaningar”.

EMPIRI, METOD OCH TEORI I FOKUS

Något redan identifierat samhällsproblem (relaterat till demografi, utbildning, migration, integration, klimat, hållbarhet, energi, folkhälsa etc.) fokuseras sällan. Forskningsfrågorna är generellt empiriska till sin karaktär och syftar framförallt till att fördjupa kunskapen om det som studeras och på vägen dit utveckla eller förfina metoder och teorier.

Utan att på något sätt göra några av de beviljade projekten rättvisa, inte heller med avsikt att raljera, är här ändå ett litet axplock av teman ur de senaste årens finansierade statsvetaridéer – och som väl inte visar på någon självklar koppling mellan förväntade forskningsresultat och lösningar på de stora samhällsproblemen.

1 Vetenskapsrådet, 2015. *Äldre bidragsbeslut*, <http://www.vr.se/forskningsfinansiering/bidragsbeslut/bidragsbeslut20112015.4.44482f6612355bb5ee780001697.html>.

2 Vetenskapsrådet, 2016. *Bidragsbeslut humaniora och samhällsvetenskap 2016*, http://www.vr.se/download/18.6b078ee51581835cea2139c9/1478104206857/Beviljade_bidrag_HS_2016.xlsx.

3 Riksbankens jubileumsfond, 2017. *Beviljade anslag*, <http://anslag.rj.se/sv/ar/2014> (2015, 2016).

- I vilken utsträckning går det att urskilja ”maskulina” och ”feminina” förhandlingsstilar?
- Löper myndigheter större risk för nedskärningar när den politiska makten skiftar färg?
- Hur kan medborgerligt deltagande och deliberation försvaras utifrån normativt formulerade kriterier för politisk jämlikhet?
- Vilka faktorer förklarar medborgares stöd för internationella organisationer?
- Vilka ledarskapsförväntningar inom utrikespolitiken har representanterna för EU:s medlemsländer och EU:s institutioner?
- Hur politiserade är utnämningarna av domare till EU-domstolen?
- Vad är den juridiska statusen för det folk som slås fast i nationella och urfolks konstitutioner?

RÖR INTE DEN FRIA FORSKNINGEN

Nu, när vindarna blåser åt ett annat håll, när många politiker och näringslivsföreträdare talar om ”utmaningsdriven forskning och innovation”, som i senaste forskningspropositionen⁴, liksom i EU:s ramprogram Horisont 2020 – där de förväntade resultaten av de 80 miljarder euro som portioneras ut ska ha en ”impact” på samhället – ja, då råder det heller ingen tvekan om vad åtminstone stora delar av forskarsamhället tycker om det, tydligt i bland annat Kungliga vetenskapsakademins inspel till den senaste forskningspropositionen:

Säkerställ ett stabilt stöd till den fria grundforskningen (...) genom att starkt begränsa politisk och annan utomvetenskaplig styrning av den grundläggande forskningen.⁵

TEORIER FÖRE LÖSNINGAR

Man kan kanske ändå förstå den politiska och utomvetenskapliga efterfrågan på en mer lösningsorienterad samhällsvetenskap, särskilt i de fall man finansierar den. Som sociologen Duncan J. Watts skriver har samhällsvetenskapen under de senaste hundra åren levererat en imponerande mängd teorier (om än ofta inkompatibla) kring individuellt och kollektivt beteende.⁶ Men enligt Watts bedömning har det för samhällsvetenskaperna varit viktigare att förädla och upprätthålla (de ofta inkompatibla) teorierna än att lösa samhällsrelaterade, praktiska problem.

AKADEMISK KULTUR FÖRKLARAR

En samhällsvetare drivs rimligen av en önskan att förstå, förklara och kanske också kunna påverka samhället vi lever i. Men dels, enligt Watts, fostras vi in i relativt snäva teoretiska och metodologiska ramar som vi sen använder i (nästan) alla våra kommande studier, och som kanske egentligen inte ökar vår förståelse, utan mer bekräftar det vi redan trodde att vi visste. Dels är incitamenten så utformade att en artikel i en redan stöpt form blir viktigare att pyssla länge med, än att ta tag i ett för omvärlden pockande problem.

ENKELT FÖRSLAG UTAN FÖRSLAG

Watts har ett okonstlat förslag på paradigmskifte: börja istället med ett praktiskt, verkligt och angeläget samhällsproblem, försök att lösa det – och låt dina försök avgöra vilka teorier som bäst bidrar till lösningen. Då slår du två flugor i en smäll; du är ju då både utom- och inomvetenskapligt relevant.

Men vilket eller vilka problem ska man börja med?

Utmaningen för en ”lösningorienterad samhällsvetenskap” är att inte välja ett

4 Prop. 2016/17:50. *Kunskap i samverkan – för samhällets utmaningar och stärkt konkurrenskraft.*

5 Yttrande från Kungl. Vetenskapsakademien inför den kommande forskningspolitiska propositionen 2016, Dnr: KVA/2015/93/76.

6 Watts, Duncan, J., 2017. ”Should social science be more solution-oriented?”, *Nature Human Behaviour*, nr 1.

så litet utsnitt av ett problem att man helt missar komplexiteten – eller att helt drunkna i detaljer och samband. Watts, i sin artikel underhållande och kreativ, ger dock inte många förslag. Inga alls, faktiskt – utöver den som har tydlig koppling till den verksamhet han nu själv befinner sig i, på Microsoft Research: han vill att samhällsvetenskapen ska engagera sig i hur människa och maskin kan samarbeta för att lösa komplexa uppgifter...

REGERINGEN KOMBINERAR OCH MARKERAR

Regeringen presenterade i senaste forskningspropositionen ett halvhjärtat försök till kompromiss mellan akademisk frihet och samhälllig nytta – halvhjärtat, eftersom när regeringen skriver att utgångspunkten för forskningspolitiken är att ”värna den fria forskningen *samtidigt* som forskningspolitiken svarar mot globala och nationella samhällsutmaningar”⁷, får ju orden ”fria forskningen” en annan valör än de haft (särskilt om regeringen på egen hand bestämmer vad som är globala och nationella samhällsutmaningar).

Till elfenbenstornsförsvare riktas faktiskt en liten känga här och där i propositionen:

Utbildning, forskning och innovation ska stå i människornas tjänst för ett hållbart, solidariskt, jämlikt och jämställt samhälle. Regeringens politik drivs av synsättet att forskningen angår hela samhället, inte bara de som är direkt verksamma inom forskningen.⁸

Några av de litterära kvaliteterna försvinner möjligen när vi anpassar det där citatet – och propositionens nyckelmening – till oss i statsvetarskrået. Här i alla fall ännu en ruta att klippa ut och fästa på laptopskärmen (eller brodera).

Svensk statsvetenskap ska stå i människornas tjänst för ett hållbart, solidariskt, jämlikt och jämställt samhälle. Regeringens politik drivs av synsättet att svensk statsvetenskap angår hela samhället, inte bara de som är direkt verksamma inom svensk statsvetenskap.

Magnus Erlandsson är lektor i statsvetenskap vid Institutionen för skolutveckling och ledarskap, Malmö högskola.
E-post: magnus.erlandsson@mah.se

7 Prop. 2016/17:50, s. 1 (min kursivering).

8 aa: s. 20.